

Jednotlivé pojmy byly v přednáškách vysvětleny, konkretizovány na situaci ČR, bývalé ČSR (ev. ČSSR) a střední Evropy, další dokumentace stavem v jiných teritoriích byla výběrová.

I. Co je sociolingvistika ?

Intralingvistika a **extralingvistika**, výhody i omezení obou přístupů.

Vývoj zájmů o vztahy mezi jazykem a společností, vznik sociolingvistiky.

Osamostatnění sociolingvistiky jako vědní disciplíny v 50. letech 20. století.

Význam podnětů PLK pro vznik sociolingvistiky. Nebezpečí vulgarizace.

Přístupy sociolingvistického bádání, **mikrosociolingvistika** a **makrosociolingvistika**; výhody i nebezpečí obou.

Vazby sociolingvistiky k jiným lingvistickým disciplínám, souvislost s jinými vědami o člověku a společnosti.

Význam sociolingvistického pohledu.

II. Funkce jazyka ve společnosti

Funkce jazyka (R. Jakobson) a jejich rozšíření o funkce sociální: **spojující**, **vymezující**, **prestižní**, **rámcová**, jako specifické funkce jazyka spisovného.

Účastnická funkce, její specifika.

Jazyk : národ. Hranice mezi jazyky a mezi národy. Stát národnostní a občanský : jazyk. Identifikace k jazyku při vymezování národa.

Postavení jazyka v ohrožení. Rozdíl malých a velkých jazyků; **státní jazyk.**

Funkce jazyka **zprostředkujícího**, **mezinárodního** a **světového** ve vztahu národnímu jazykovému společenství.

Nositel jazyka : uživatel jazyka.

Význam tohoto rozlišení pro pochopení vztahu k jazyku.

III. Postoje k jazyku

Jazyková loajalita, hrdost na jazyk, vědomí normy, touha po účasti. Rozdíl těchto postojů, jejich uplatnění v různých společenstvích a potřeba podpory postojů v některých situacích.

Způsoby vytváření postojů k jazyku, cesty k zabezpečení pozice spisovného jazyka / standardu.

Jazyk a kultura, jazyk jako složka i zprostředkovatel kultury.

IV. Jazyková politika a jazykové prognózování

Jazyková politika jako soubor opatření. Její náplň. Jazyková politika jako záměrné působení na jazyk. Možnosti a způsoby působení na jazyk.

Demokratizace jazyka, poznání vývojových tendencí, ev. i předvídání vývoje.

Typologie jazykové politiky - retrospektivní x perspektivní, konstruktivní x destruktivní, centralizovaná x decentralizovaná, rozvoj jazyka - modernizace jazyka - "westernizace", internacionalistická x nacionalistická; purismus

Vztah jazykové politiky a "politiky" - možnost změnit jazykovou strukturu. **Jazykový zákon** jako projev jazykové politiky. Jazykový zákon v zemích etnicky nestejnorodých. Situace v ČSR a ČR.

Jazyková politika a jazyk politiky.

Jazyková výstavba - vytváření spisovného jazyka, ev. písma...

"**Jazykové prognózování**"; kodifikace jako způsob prognózování.

V. Jazyková situace

Soubor jazyků užívaných společenstvím + vymezení sfér komunikace, v nichž je uplatňují + vzájemné vztahy mezi nimi. Specifikace těchto vztahů v dnešní ČR.

Komunikační sféra : odpovídající normy komunikace. Sféra komunikace **regulované** a **neregulované**. Jiné možnosti chápání komunikační sféry.

Jazykové společenství; komunikační společenství. Jazykový kolektiv.

Typologie jazykových situací: exoglosní - endoglosní; vyrovnané - nevyrovnané.

Pojem "**mateřský jazyk**" v soustavě jazykových útvarů. Pojem "**běžně mluvený jazyk**".

Jazyková situace v ČR, její proměny. Charakter naší současné jazykové situace.

Faktory ovlivňující jazykovou situaci v určité lokalitě.

Různost **jazykové situace** v jednotlivých regionech ČR.

Sociolingvistický pohled na jazykovou situaci střední Evropy, Evropy

VI. Stratifikace jazyka (pro bohemisty navazuje na Úvod do studia).

Variety jazyka a jejich role v komunikaci. Varieta : útvar. Poloútvár.

Jednotlivé variety : počet jejich nositelů.

Prestížnost jednotlivých útvarů, vztah mezi **sociálním postavením nositele jazyka a jazykovým útvarem**, jehož užívá. **Hodnotová stupnice jazykových variet**.

Rozlišení jazykových útvarů podle komunikativní funkce.

Monofunkční x polyfunkční x univerzální jazykový útvar (varieta).

Úzus - norma – kodifikace; tvorba kodifikace, kritéria spisovnosti.

Polyfunkčnost spisovného jazyka.

Spisovno x nespisovno. Standard x nestandard; substandard. Existence více standardů v rámci "jednoho jazyka".

Hovorová rovina spisovného jazyka.

Jazyk – stát:

Celostátní jazyk : původní (většinový, jednoho z větších etnik, menšinový, "vypěstovaný" spisovný jazyk); sféry, které pokrývá; problém více celostátních jazyků; přejetý (z jiného státu, koloniální, mluva metropole **Spisovný jazyk** - termín, jeho vazba na určitou národní situaci; etnikum : spisovný jazyk, spisovný jazyk - standardní jazyk

regionální jazyk - (spisovný, "kulturní dialekt", koiné)

místní jazyk - jazyk menšin, dialekt

"jazyk" profesionální - celý jazyk, nebo jen terminologie?

„jazyk rituální“

"jazyk vědy"

VII. Obecná čeština ze sociolingvistického hlediska.

Sousloví a jeho význam ve škále stratifikace jazyka. Obecná čeština I, II, ev. III.

Prestižnost či neprestižnost obecné češtiny? Druhý standard?

Vztah spisovného jazyka a obecné češtiny.

Význam termínu ve vztahu k jednotlivým jazykovým rovinám.

Funkce obecné češtiny v dnešní komunikaci.

Obecná čeština ve světle dialektové diferenciaci ve světle dialektové diferenciaci češtiny.

Přepínání kódů nebo **míšení kódů**?

Nevhodnost termínu diglosie pro popis českého vztahu spisovné - obecné.

Existence "obecného" nespisovného (nestandardního) jazyka mimo Česko.

VIII. Sociální stratifikace národního jazyka

Sociální vrstva nositelů jazyka : útvar národního jazyka

Sociální příznakovost dialektu (vedle příznakovosti teritoriální) v dnešní jazykové situaci.

Sociální příznakovost spisovného jazyka? Cesta k jejímu překonání – demokratizace, její princip, úskalí.

Sociální diferenciaci v rámci spisovného jazyka – „jazyk pro speciální účely“, diferenciaci v rámci rozsahu a typu lexika , v typech textů

„Sociální nářečí“ – mluva určitých sociálních skupin.

Typy sociálních skupin – podmínky pro vznik speciálních norem komunikace.

Slang

- z hlediska **volby útvaru** národního jazyka. Nebere se obvykle v úvahu, předpokládá se nespisovnost

- z hlediska **slovotvorného** je popis popis nepřesný, za typické se chápe sémantické tvoření, univerbizace

- z hlediska **lexikologického**: nespisovnost, vazba na sociální skupinu

- nadgenerační, s tendencí ke stabilizaci, uvnitř skupiny nociónální;

výrazy specifického významu zatím nepřijaté do spisovného jazyka (nové reálie...)

nebo jím (dříve) odmítnuté mající i spisovné ekvivalenty - **profesní mluva**“, vrstva profesionalismů

- skupina spíše jednogeneační, spojená osobními kontakty, dobrovolná;
výrazy vznikající spontánně ve skupině, množství synonym, silnější expresivita,
jazyková hra ... = zájmový slang

.... Vágnost užívaných lexikologických kritérií, ale lepší nejsou k dispozici.

- z hlediska **sociolingvistického** – jazyk s výraznou funkcí spojující a vymezující,
která se upěkát spolu s integrací do skupiny; význam skupiny pro akceptaci nových
výrazů.

Argot - zjednodušené chápání termínu, modernější pojetí.

IX. Kontakt kultur a jeho odraz v jazyce

Bilingvnost, vznik bilingvnosti, typy bilingvnosti; lingva franca, pidžin, kreolština,
..... basic english

Cesty k překonání **multilingvnosti** – umělé jazyky.

Česko-slovenská bilingvnost a její vývoj. Semikomunikace.

Bilingvnost ... -německá v prostředí střední Evropy

Vztah němčiny a češtiny ve formování konverzační mluvy (města Brna) v minulých
generacích. Odraz národnostních, sociálních i politických změn, ústup prostředků
ovlivněných němčinou jako odraz prohlubujícího se národnostního uvědomování
obyvatel a změn postoje k vlastnímu vyjadřování.

Diglosie a její projevy v konkrétních podmínkách.

Témata, která by bylo vhodné také sledovat, ale v tomto roce
nebyl čas...

X. Pohlaví a jazyk

Specifika ženského a mužského vyjadřování; feminismus v jazyku a kultuře (z hlediska
sociolingvistiky).

XI. Věk a jazyk

Formování mluvy dítěte, mluva mládeže. Existují jazyková specifika středního a
staršího věku?

XII. Idiolekt a jeho proměny

Proces utváření idiolektu, jeho stabilizace; mnohost idiolektu, podmínky střídání variet národního jazyka v komunikaci jednotlivce.

Sociální pozice a jazyk; sociální role a její jazykové signály.

XIII. Postavení dialektu

Problém sestavení příslušného dotazníku (obracejícího se k laickému respondentovi). Sociální struktura obce : struktura respondentů : výsledky anketního výzkumu. Funkce dialektu dnes.

XV. Prudké změny sociální struktury a etnika a jejich odraz v jazyce

Vývoj jazyka v místech bez tradičního jazykového základu, proces střetávání různých dialektů, jejich nivelizace, postup utváření jednotné běžné mluvy; rezistentnost prvků různých dialektů. Působení obecné češtiny a češtiny spisovné. Analogické situace v jiných zemích.

XIV. Stylizace jazykové situace v krásné literatuře.

XV. Jazyková situace a jazyk masmédií.